

Controlling document

Kennisomgevingen en schoolontwikkeling in de digitale opleidingsschool

Surf tender onderwijsvernieuwingsprojecten 2005

Penvoerende instelling:

Marnix Academie, Utrecht

Partner instellingen:

Hogeschool Iselinge, Doetinchem

IPabo, Amsterdam/Alkmaar

Bureau voor Educatief Ontwerpen, Gouda

Met daarbij in opschalingsfase:

Hogeschool Domstad, Utrecht

Onderwijscentrum VU, Amsterdam

Hogeschool Windesheim, Zwolle

Datum:

maart 2006

- incl. concretisering i.o.v. platformmanagent Surf

Inhoudsopgave

1. Samenvatting
  - doelstelling
  - overzicht van de situatie
  - schema resultaten
  - projectperiode
  - projectbegroting en gevraagde subsidie
2. Eindresultaat
  - doel
  - specificaties van resultaat, criteria voor toetsing
  - plan van aanpak
  - tijdplanning
3. Deelresultaten per fase
  - *Proof of concept*
  - *Opschaling*
4. Kennisdisseminatie
5. Risicoanalyse en risicomanagement

Bijlagen:

1. Inbedding
2. Onderwijskundige motivering
3. Projectorganisatie
4. Planning/standlijnenoverzicht
5. Projectbegroting in uren/dagen
6. Kostenoverzicht in standaard formaat van Surf
7. CV projectleider
8. Kosten projectvoorstel

1. Samenvatting

Doelstelling

Het project 'Kennisomgevingen en schoolontwikkeling in de digitale opleidingsschool' betreft samenwerking tussen lerarenopleidingen en scholen die voor deze opleidingen als opleidingsschool fungeren. Opleidingen en opleidingsscholen maken afspraken over gewenste schoolontwikkeling voor meer jaren, op zowel bestuurlijk niveau als uitvoeringsniveau (studenten, mentoren, docenten, coaches). De scholen formuleren de door hen gewenste innovatie en bestellen deze als het ware bij de lerarenopleiding, waarna vooral studenten en hun mentoren aan het werk gaan om deze innovatie vorm te geven. Deze vorm van vraagsturing is de aanleiding tot een herontwerp van een deel van de lerarenopleiding; het herontwerp krijgt gedurende het project de omvang van een minor. Het curriculum voegt zich voor het betreffende deel van de opleiding naar vragen en behoeften van het onderwijs en is daarmee een 'adaptief curriculum', waaraan zowel docenten, studenten en leraren een bijdrage leveren.

Het beoogde herontwerp van de lerarenopleiding wordt digitaal gerepresenteerd in het CMS 'de digitale opleidingsschool' dat ontwikkeld is in de fase van vooronderzoek die door de WTR van Surf naar aanleiding van de aanvraag in 2004 is geadviseerd. In de digitale opleidingsschool werken docenten, studenten, coaches, leraren en kinderen/leerlingen als 'community' samen aan een vooraf vastgesteld thema van schoolontwikkeling. Het werk leidt tot digitale verhalen van schoolontwikkeling en tot digitale kennisomgevingen rond thema's voor schoolontwikkeling.

Adaptief curriculum en het ontwikkelen van kennisomgevingen:

In de lerarenopleiding kan een curriculum in twee opzichten adaptief zijn: het kan zich voegen naar de noodzakelijke competentieontwikkeling van de studenten en naar de vragen en behoeften van het onderwijs waartoe men leraren opleidt. In het onderhavige project ligt het accent op de tweede vorm van adaptie, met een beperking tot thema's van schoolontwikkeling. De inhoud van dit adaptief curriculum wordt gevormd door de verhalen van schoolontwikkeling en de kennisomgevingen rond onderwerpen van schoolontwikkeling. Binnen het project wordt uitgegaan van het verankering in de vorm van een minor. Strikt genomen werken we binnen het project aan een 'adaptieve minor', passend binnen het perspectief van een curriculum dat in de genoemde twee opzichten adaptief is.

De kennisomgevingen die ontstaan hebben drie functies. Voor komende generaties studenten vormen ze leerstof (leerstof waaraan zij zelf, op hun beurt, een bijdrage leveren). Voor docenten (wetenschappers; lectoren) zijn de kennisomgevingen aanleiding voor het beter koppelen van praktijkkennis en wetenschappelijke kennisontwikkeling bij het onderwerp. Voor leraren etaleren de kennisomgevingen mogelijke aanpakken van schoolontwikkeling.

De doelstelling van het project is:

Het opzetten, beschrijven en evalueren van een feitelijk en digitaal opleidingsarrangement in de vorm van een minor waarin studenten, mentoren, kinderen, docenten, coaches samenwerken aan het realiseren van een innovatie in het afnemende onderwijsveld en daarbij ontwikkelde en benodigde kennis onderbrengen in merendeels openbare, digitale kennisomgevingen.

Overzicht van de situatie

De omgeving van het vernieuwingsproject wordt gevormd door resp. de samenwerkingsrelaties tussen de betrokken partners, de theoretische en beleidsmatige borging van het project in de deelnemende instellingen, de aard en omvang van de in te voeren innovatie en het gebruik van ICT daarbij.

Samenwerkingsrelaties

Het project wordt in de ‘proof of concept’ fase uitgevoerd op de Marnix Academie, de Hogeschool Iselinge en de Ipabo, die deel uitmaken van het samenwerkingsverband Interactum. In de opschalingsfase komen daar nog bij: Hogeschool Domstad (Interactum), het Onderwijscentrum VU en de Pabo van de Hogeschool Windesheim (gerelateerd dankzij fusie van HS Windesheim en VU). Het Onderwijscentrum VU en de Pabo van de hogeschool Windesheim maken (samen met de Marnix Academie en enkele andere hogescholen) deel uit van het van project Ontwerpatelier dat wordt uitgevoerd door het Bureau voor Educatief Ontwerpen. Het Bureau voor Educatief Ontwerpen verzorgt de projectleiding, het digitale instrumentarium en inhoudelijke ondersteuning. Dit in samenwerking met de projectleider van het Interactum ELO project, die deel uitmaakt van de projectgroep.

Theoretische en beleidsmatige borging

Theoretisch en beleidsmatig wordt het project in de ‘proof of concept’ fase geborgd door het werk van het lectoraat van Interactum, zoals beschreven in *Kantelende kennis – integrale ontwikkelingen van scholen en opleidingen* (Interactum Lectoraat, Castelijns, Koster en Vermeulen; Interactum 2004). Op de niet bij Interactum aangesloten instellingen gelden vergelijkbare theoretische en beleidsmatige borgingen. Voor de VU bijvoorbeeld in *De vrolijke wetenschap, over communities of learners als kweekplaats voor kenniswerkers* (J. Beishuizen, VU Amsterdam, 2004; oratie).

Inbedding en verankering

Het project Digitale Opleidingsschool sluit aan op twee lopende projecten waarbij deelnemers betrokken zijn, het project ‘Opleiden in de school’, het ‘werkplekleren’ en het Interactum ELO-project. Dankzij het project Opleiden in de school sluiten opleidingen en scholen convenanten af voor samenwerken bij het opleiden van leraren. De specifieke gerichtheid op gezamenlijke thema’s voor schoolontwikkeling wordt mogelijk gemaakt door deze al in gang gezette, nauwe samenwerking tussen onderwijs en lerarenopleiding, en wordt gezien als een nadere uitwerking ervan. Dankzij het ‘werkplekleren’ kunnen studenten binnen de school taken met een behoorlijke omvang op zich nemen.

Voor de bij Interactum betrokken hogescholen, die aan de proof of concept fase meedoen, wordt aangesloten bij het ELO project dat deze hogescholen samen ondernemen. De externe projectleider van het ELO project neemt deel aan het projectteam voor de digitale opleidingsschool, om afstemming te waarborgen.

De beleidsmatige inbedding is van groot belang voor het project, vooral voor wat betreft de samenwerking met scholen. Opleidingsscholen en het zgn. werkplekleren (de student werkt twee dagen in de praktijkschool) bieden gunstige randvoorwaarden voor het project.

De verankering van het project ligt in het verlengde hiervan: alle deelnemende partners zullen minors van tenminste 20 ECTS gaan organiseren. Deze minors worden opgenomen in het reguliere accreditatietraject voor hogescholen.

Omvang van de innovatie

Steekwoorden voor het project zijn: bevorderen van kenniscirculatie (van wetenschap naar praktijk), educatief partnerschap tussen opleiding en opleidingscholen, de docent als

kennismakelaar, de student als ontwerper en onderzoeker, competentieontwikkeling m.b.t. veranderingsprocessen, vraaggestuurd en authentiek opleidingsonderwijs, ‘kantelende kennis’, digitale kennisomgevingen als adaptieve curricula, schoolontwikkeling door een community of learners.

De steekwoorden staan voor nieuwe ontwikkelingen, maar betreffen een oud probleem. Van oudsher kent de lerarenopleiding het zgn. probleem van de ‘kloof tussen theorie en praktijk’, waarmee in de regel wordt bedoeld dat de opleiding het gevaar loopt op te leiden voor een school die nog niet bestaat, bijvoorbeeld omdat men inzichten toepast die in de praktijk van het onderwijs nog niet zijn doorgedrongen. Het project digitale opleidingsschool kiest voor een ingrijpende oplossing van dit probleem: docenten, studenten, leraren en kinderen/leerlingen worden samengebracht in communities, echt en digitaal, die als opgave hebben een bepaalde innovatie te realiseren en de ontwikkelde en benodigde kennis digitaal te presenteren. De ICT voorziening dient de samenwerking te bevorderen, en op afstand mogelijk te maken, en is ook bedoeld om de ontwikkelde kennis digitaal te presenteren.

Nieuw is dat scholen structureel (voor meer jaren, in professionele trajecten) ondersteuning bij door hen gewenste vernieuwing bij de lerarenopleiding bestellen. Dit heeft ingrijpende gevolgen voor (a) de inrichting van het curriculum, (b) de rol van de docent, (c) het samenwerken van studenten en mentoren en (d) de organisatie van het onderwijs.

Curriculum: meer dynamisch, adaptief, digitaal, als groeiende kennisomgevingen rond belangrijke thema’s van schoolontwikkeling.

Rol docent: actief zoekend naar mogelijke en nodige kennis bij het tot stand brengen van de bestelde schoolontwikkeling (makelaarsfunctie) en actief bij het onderbrengen van deze kennis in kennisomgevingen (redactiefunctie).

Samenwerking studenten-mentoren: meer als opdrachtnemer en opdrachtgever; mentor als direct belanghebbend bij kwaliteit van werk van student (functionaliseren van samenwerking).

Organisatie van het onderwijs: in termen van een community of learners met deelnemers van zowel opleiding als scholen.

Een beeld van de veranderende rollen van docenten, leraren en studenten:

In het traditionele opleidingsmodel definieert de opleiding, binnen de grenzen van wet- en regelgeving, de leerstof. De student maakt zich de leerstof eigen en past een deel ervan toe binnen de praktijkschool. De leraar in de praktijkschool schept hiertoe de nodige ruimte voor de student. Voor zowel theorie als praktijk ontvangt de a.s. leraar een beoordeling. Het project digitale opleidingsschool is te verduidelijken als tegenhanger van het traditionele model. De praktijkscholen geven aan welke behoefte aan schoolontwikkeling zij hebben, op basis waarvan (binnen de grenzen van wet- en regelgeving) onderwerpen van toekomstige kennisomgevingen worden vastgesteld. De ontwikkeling van de leerstof kan nu beginnen. Docenten en studenten dragen aan de ontwikkeling bij. De docent door na te gaan wat aan bestaande kennis en ervaring beschikbaar kan worden gesteld en de student door op een school productief, reflectief en studieus een bijdrage te leveren aan de concrete schoolontwikkeling in de eigen praktijkschool. De leraar op de praktijkschool is direct belanghebbende bij het resultaat - hij of zij heeft het immers zelf besteld – en fungeert als opdrachtgever.

Digitale kennisomgevingen maken de ontwikkeling van kennis en ervaring zichtbaar. Daartoe worden redactievergaderingen gehouden, waaraan alle belangrijke deelnemers aan de ‘community of learners’ deelnemen, dat zijn: docenten, studenten, mentoren van praktijkscholen. De docenten fungeren daarbij formeel als eindredactie van een kennisomgeving (hier wordt immers ‘leerstof’ vastgesteld), maar voeren het werk uit in samenspraak met de andere deelnemers. Het werk wordt besloten met een zgn. kennisconferentie, bedoeld om het resultaat te presenteren. Voor zowel de bijdrage aan de kennisomgeving als aan de praktijk ontvangt de student een beoordeling.

Het nieuwe model lijkt heel wat complexer dan het oude. Concreet (en in verband met de

definitie van resultaten en criteria voor toetsing; zie aldaar) is de gewenste situatie zichtbaar te maken met minimaal het volgende:

- *op de praktijkscholen moet men het werk van de studenten, en dat van de achterliggende opleiding, ervaren als dienstbaar aan de eigen gewenste schoolontwikkeling;*
- *er zijn redactievergaderingen gericht op het ontwikkelen van kennisomgevingen en er worden kennisconferenties gehouden;*
- *er zijn openbare, digitale kennisomgevingen rond thema's van schoolontwikkeling..*

ICT heeft in het herontwerp een belangrijke rol: faciliteren van niet plaatsgebonden samenwerking en afstemming; creatie van digitale, dynamische kennisomgevingen; monitoring van werk van studenten en andere leden van de communities, scholen digitale etalages bieden.

In de fase van vooronderzoek (door de WTR n.a.v. de aanvraag van 2004 geadviseerd) zijn een website en het prototype van een webapplicatie ontwikkeld, vnl. in php en mysql, draaiend op een linux server van het Bureau voor Educatief Ontwerpen; het prototype behoeft op onderdelen bijstelling (zie verder). Hieronder volgt een korte opsomming van de belangrijkste kenmerken van het ontwikkelde systeem.

Openbare ruimte: elke deelnemende hogeschool krijgt een eigen domeinnaam en webpagina's die de vormgeving van de eigen website volgen. Bijvoorbeeld: de digitale opleidingsschool www.dos-hsmarnix.nl volgt www.hs.marnix.nl, de website van deze hogeschool. In de openbare ruimte van elke digitale opleidingsschool presenteert en etaleert men de eigen kennisomgevingen en de resultaten van schoolontwikkeling op eigen praktijkscholen. Deze websites zijn verbonden met een algemene site voor het project (overzicht van alle deelnemers, alle kennisomgevingen, etc). Alle sites maken gebruik van dezelfde database.

Besloten ruimte: de besloten ruimte is voor alle deelnemers gelijk en wordt opengesteld volgens het principe van doorgegeven accountbeheer. Het Bureau voor Educatief Ontwerpen geeft een account af voor een hogeschool. Op de hogeschool maakt men accounts voor docenten en studenten. Studenten maken accounts aan voor basisscholen, leraren, coaches en kinderen.

De besloten ruimte is vormgegeven als een gebouw met drie verdiepingen, met een liftpaneel als menu. Wie bijvoorbeeld als student inlogt, komt op zijn of haar persoonlijke pagina, en kan van daaruit toegang krijgen tot de eigen basisschool, de eigen docenten/kennisomgevingen, de eigen praktijkklas, de eigen werkgroepen en de eigen coachingsgroep. Met hulp van het liftpaneel gaat men een verdieping hoger en krijgt dan als bezoeker overzicht van alle werkzaamheden binnen de eigen hogeschool: alle persoonlijke werkplekken, alle basisscholen, alle docenten/kennisomgevingen, alle praktijkklassen, etc. Gaat men nog een verdieping hoger dan ziet men alle werkzaamheden binnen alle deelnemende hogescholen. Deelnemers kunnen elkaar toegangsrecht geven (in deze versie alleen binnen een hogeschool), zodat onderlinge samenwerking of informatieverschaffing mogelijk is.

Voor elk onderdeel van de besloten ruimte is passende functionaliteit gemaakt.

Basisscholen kunnen informatie over de eigen school en schoolontwikkeling publiceren, kinderen kunnen er online webpagina's maken, coachingsgroepen en werkgroepen kunnen middels een flexibel forumsysteem communiceren en bestanden opslaan, docenten kunnen er redactieteams samenstellen (studenten, leraren) en hen rechten geven online in een digitale kennisomgeving te publiceren en studenten kunnen binnen al de genoemde groepen hun werk doen.

Werk dat in de besloten ruimte openbaar wordt gemaakt, maakt deel uit van de openbare ruimte op de eigen en de algemene website.

Zie svp onder 'resultaten' voor een schematische weergave van kennisomgevingen en bijhorende etalages.

Projectperiode

Het project loopt van 31 december 2005 tot 31 december 2007.

Vorbereidende werkzaamheden worden vanaf medio november (na de formele goedkeuring van het project) ondernomen. Deze werkzaamheden betreffen m.n. het opzetten van de projectorganisatie en contacten met deelnemende basisscholen.

2. Eindresultaat

Opzet en uitwerking van het project zijn gebaseerd op een vooronderzoek dat werd aanbevolen door de WTR van SURF in het advies over de tendervoorstellen van de SURF ICT-tender 2004. Het vooronderzoek wordt uitgevoerd op de Marnix Academie (loopt tot december 2005). Aandachtspunten: inbedding in de deelnemende instellingen, de functionele eisen aan te bouwen digitale opleidingsschool, organisatie en rolverdeling. Het vooronderzoek rond deze aandachtspunten leidt tot de volgende beschrijving van resultaten.

Doel:

Het opzetten, beschrijven en evalueren van een feitelijk en digitaal opleidingsarrangement waarin studenten, mentoren, kinderen, docenten, coaches samenwerken aan het realiseren van een innovatie in het afnemend onderwijsveld en de daarbij ontwikkelde en benodigde kennis onderbrengen in merendeels openbare, digitale kennisomgevingen. Daarbij horen de volgende resultaten.

1. Het bedoelde opleidingsarrangement beslaat een substantieel deel van de opleiding.

In de fase van vooronderzoek is gewerkt met een pilotgroep van rond de twintig studenten en hun begeleiders. Met deze groep is de organisatorische en inhoudelijke complexiteit van het project goed te verkennen. Pas daarna volgt interne opschaling binnen de hogeschool. Dit levert v.w.b. inbedding het volgende resultaat op:

Deelnemer	Proof of concept	Interne opschaling	Continuering
Marnix Academie	Rond 25 studenten, 3 ^e leerjaar, ong. 20 studiepunten (etc.)	80 – 100 studenten, 3 ^e leerjaar, ong. 20 studiepunten (etc.)	80 – 100 studenten, 3 ^e leerjaar, ong. 20 studiepunten (etc.)
HS Iselinge	Rond 20 studenten, ong. 20 studiepunten (etc.)	80 – 100 studenten, structureel in opleiding, ong. 20 studiepunten (etc.)	80 – 100 studenten, structureel in opleiding, ong. 20 studiepunten (etc.)
Ipabo	Rond 20 studenten, ong. 20 studiepunten (etc.)	80 – 100 studenten, structureel in opleiding, ong. 20 studiepunten (etc.)	80 – 100 studenten, structureel in opleiding, ong. 20 studiepunten (etc.)
		Externe opschaling	Continuering
HS Windesheim	Volgen, voorbereiding	Rond 20 studenten, ong. 20 studiepunten etc. ()	80 – 100 studenten, structureel in opleiding, ong. 20 studiepunten (etc.)
OC VU	Volgen, voorbereiding	Rond 10 studenten, ong. 10 studiepunten (etc.)	10 – 20 studenten, structureel in opleiding, ong. 10 studiepunten (etc.)
HS Domstad	Volgen, voorbereiding	Rond 20 studenten, ong. 20 studiepunten (etc.)	80 – 100 studenten, structureel in opleiding, ong. 20 studiepunten (etc.)
		Binnen SURF project	Na SURF project

Voor deelnemers die aan beide fasen van het project meedoen, vindt verankering in de vorm van een minor plaats. Voor deelnemers die aan de opschalingsfase meedoen, vindt deze verankering plaats in de (buiten het project vallende) fase van continuering. Zie resultaat onder punt 5: het continueringplan.

2. *Het beoogde opleidingsarrangement is voorzien van een functionele beschrijving*
De beschrijving betreft de gerealiseerde en geëvalueerde opleidingsarrangementen die bestaan uit:

- procedures en voorbeelden convenanten onderwijsinnovatie met basisscholen;
- studiegidsteksten waaruit inbedding blijkt; werkprocedures voor communities;
- werkprocedures voor het inrichten van digitale kennisomgevingen;
- beschrijving van uitgevoerde en wenselijke professionalisering van docenten als kennismakelaars, inhoudelijk medewerker aan innovatie van het basisonderwijs en redacteur van digitale kennisomgevingen;
- beschrijving van uitgevoerde en wenselijke ondersteuning van studenten en leraren bij het inrichten van multimediale, digitale omgevingen.

De functionaliteit van de beschrijving wordt getoetst bij de start van de opschaling door deze aan de instappende instellingen ter beoordeling voor te leggen.

3. *De digitale voorziening is door gebruikers op bruikbaarheid beoordeeld.*

In de fase van het vooronderzoek is de digitale voorziening als prototype gebouwd en met een kleine groep gebruikers uitgeprobeerd. De digitale voorziening is cruciaal en moet effectief zijn voor het samenwerken binnen de communities (docenten, studenten, leraren, coaches, kinderen – vanuit eigen rollen werkend binnen een thema van schoolontwikkeling), voor het in beeld brengen van schoolontwikkeling per opleidingsschool en voor het creëren van overkoepelende digitale kennisomgevingen rond de thema's van schoolontwikkeling. Het prototype kent nog enkele beperkingen die tijdens de projectperiode worden verbeterd. Overigens neemt de verdere ontwikkeling van de software binnen het project een bescheiden plaats in.

De belangrijkste opgave voor het ontwikkelwerk van de digitale voorziening betreft de structuur van de te ontwikkelen kennisomgevingen. In de huidige voorziening is deze structuur:

Onderwerp van de kennisomgeving	
Inleiding en verkenning	Producties per school/student:
Theorie en literatuur	Probleemstelling
Geslaagde praktijkvoorbeelden (o.m. selectie uit producties per school/student)	Plan van aanpak
Wegwijzers en wegen	Praktijkverhaal/praktijkonderzoek
---	Presentatie en conclusies
Archief van schoolontwikkeling	---
	Relevant werk van kinderen

Onder de genoemde onderdelen kunnen deelnemers online publiceren. De structuur zelf wordt echter als te star ervaren: ook de naamgeving van onderdelen moet men kunnen aanpassen. Bovendien moet de kennisomgeving etalages krijgen voor de verschillende doelgroepen: basisscholen, studenten/docenten van hogescholen en wetenschappers. De verschillende informatiebehoefte van deze doelgroepen moeten in de openbare ruimte ook tot verschillende queries op de database leiden; en de informatie in de database moet bijpassend worden gelabeld. Deze technische aanpassingen volgen op inhoudelijk ontwikkelwerk dat tijdens het project wordt verricht.

Aan het eind van het project hebben zo'n 300 studenten de digitale voorziening middels een vragenlijst beoordeeld.

4. *Het beoogde opleidingsarrangement heeft minimaal zes digitale kennisomgevingen opgeleverd, die als onderdeel van de afsluiting van het werk van studenten kwalitatief en kwantitatief beoordeeld door betrokkenen.*

In het vooronderzoek blijkt dat basisscholen hun schoolontwikkeling soms slechts aan beperkte innovaties ophangen. Binnen de digitale opleidingsschool zou daarmee een beeld van versnippering ontstaan. De thema's van schoolontwikkeling moeten een omvang hebben die vergelijkbaar is met de normale benoeming van onderwerpen binnen het opleidingsaanbod van de Pabo ('intercultureel onderwijs', 'vernieuwing van het rekenen/wiskundeonderwijs', e.d.) en ook meer leerjaren van het basisonderwijs betreffen. Het vooronderzoek richt zich op twee digitale kennisomgevingen, t.w. 'vernieuwing vanuit een onderwijskundig concept' (met op basisscholen uitgevoerd werk rond bijv. de veilige school, hoeken als rijke omgeving in de bovenbouw, kinderen maken werkstukken, e.d.) en 'de basisschool als rijke taalomgeving' (met op basisscholen uitgevoerd werk rond technisch lezen, beginnende geletterdheid, spellingsonderwijs, e.d.). Naast deze twee zal in het project in elk geval een kennisomgeving 'Invoering van educatieve ICT' worden gemaakt. De overige kennisomgevingen zijn nog niet benoemd. Het project moet minimaal zes van deze digitale kennisomgevingen opleveren.

Om de complexiteit van het project te verminderen wordt voor wat betreft de kennisomgevingen het accent gelegd op de 'redactievergaderingen' op 'de kennisconferentie' (zie risicomanagement en activiteitenplan). De kennisconferentie wordt gezien als middel voor kwantitatieve (is de omgeving goed gevuld, rijk genoeg, wat ontbreekt nog) en vooral kwalitatieve analyse en beoordeling door verschillende doelgroepen (leraren basisonderwijs, studenten/docenten, wetenschappers/lectoren). De resultaten van deze analyses en beoordelingen tijdens kennisconferenties (op beoordelingsformulieren) zijn sturend voor een volgende ronde van kennisontwikkeling en vormen deel van de projectresultaten.

5. *Het project levert continueringplannen op voor continuering na de opschalingsfase.* Zie onder 1. De continuering wordt gezien als een fase na afloop van het SURF project. De betrokken instellingen schrijven deze plannen, op basis van projectevaluatie en eigen overwegingen.

Tijdplanning

Proof of concept

november 2005 – 1 maart 2006

Vorbereidende werkzaamheden door projectgroep

1 maart 2006 – 1 november 2006

Periode waarin drie hogescholen elk een 5-stappenplan uitvoeren, met een duur van vier maanden

1 november 2006 – 31 december 2006

Evaluatie en interne opschalingsplannen

Opschaling

31 december 2006 – 1 maart 2007

Vorbereidende werkzaamheden door projectgroep in nieuwe, bredere samenstelling: ook de lokale projectleiders van de overige instellingen treden toe

1 maart 2007 – 1 november 2007

Periode waarin zes instellingen elk een 5-stappenplan uitvoeren, met een duur van vier maanden

1 november 2007 – 31 december 2007

Evaluatie en continueringplannen

3. Deelresultaten en planning

Het project heeft een looptijd van 2 jaar, waarin twee leerjaren studenten tot afgerond werk binnen de digitale opleidingsschool komen.

Proof of concept

Benoeming en uitwerking van de planning in termen van werkpakketten

Werkpakket 1: startfase november 2005 – 1 maart 2006	
Taak	Resultaat
Opstarten van pilotgroep (studenten, docenten, leraren, kinderen), inclusief benodigde informatieve bijeenkomsten voor docenten, basisscholen, studenten.	Beschrijving van modellen voor de opleidingsschool, gezien als aanpakken van werkplekieren. Criteria voor succes: - pilot moet zijn opgezet als prototype van een gewenste minor of gewenst onderdeel van de minorfase. - studentengroep 20 – 25 met bijhorende basisscholen en docenten kan starten
Openbare webruimte voor de digitale opleidingsschool inrichten	Eigen startpagina's voor deelnemers, qua vormgeving passend bij eigen hogeschoolsite; ook gekoppeld aan ingerichte algemene website (www.opleidingsschool.nl)
Aanpassen van prototype van de digitale opleidingsschool (het werken in de besloten ruimte)	- voorziening voor online een website bouwen over tot stand brengen van schoolontwikkeling; eigen bepaling van hoofdstukken/menu; - voorziening voor het gezamenlijk bouwen van een kennisomgeving, mede op basis resultaat van werk op een basisschool - voorziening voor online onderhoud van eigen site van een deelnemer (nieuwsberichten, aankondigingen, e.d.) - verbeterde vormgeving van presentatie van data in de openbare ruimte
Planning en voorbeschouwing 5 stappenplan in volgende fase	brainstorming in projectteam m.b.t. - structuur voor het beschrijven van schoolontwikkeling, in de vorm van een document voor deelnemers; - eisen die aan het ontwikkelen van een kennisomgeving kunnen worden gesteld - bijkomende uitwerkingen: omgaan met mogelijke problemen met openbaar making van gegevens van basisscholen, fotomateriaal, e.d.

	- kwalitatieve criteria voor succes t.b.v. latere formatieve evaluatie

**Werkpakket 2: 5 stappenplan
1 maart 2006 – 1 november 2006**

Als aangegeven in controlling document

**Werkpakket 3: evaluatiefase
1 november 2005 – 31 december 2006**

Taak	Resultaat
Uitvoering van formatieve evaluatie	Projectleider en projectteam stellen ‘ontwerpersvragenlijst’ voor deelnemers op en verwerken resultaten. In een dergelijke vragenlijst wordt naar feiten en opinies gevraagd en naar het leveren van een ontwerp of voorstel voor het verbeteren van een eventuele onwenselijke situatie. Onderwerpen: - gewenste verbetering van werkprocedures in samenwerking van studenten, docenten, leraren, kinderen tbv het project; - het gebruik van de digitale voorziening; - de opzet en kwaliteit van het verslag van schoolontwikkeling (onderdeel digitale voorziening) - de opzet en kwaliteit van de digitale kennisomgevingen (onderdeel digitale voorziening) - de opzet en kwaliteit van de redactievergaderingen voor een kennisomgeving en de afsluitende kennisconferentie - de wijze van inbedding in de opleiding - de motivatie voor het project
Opstellen eerste versies van projectresultaten zie pag. 8 controlling document voor beschrijving van projectresultaat	1. <i>Het opleidingsarrangement beslaat een substantieel deel van de opleiding:</i> Dit resultaat is geconcretiseerd in het criterium voor continuering van het project: realisatie van minimaal 30 ect’s in de opschalingsfase. 2. <i>Functionele beschrijving van het</i>

	<i>opleidingsarrangement</i>. De beschrijving wordt geleverd door de projectleider i.o.m. projectteam, volgens stramien op pag. 9 van controlling document. De functionaliteit wordt pragmatisch getoetst: zien de instellingen die aan de opschaling gaan meedoen de beschrijving als werkbaar? Verslag van antwoord op deze vraag wordt als bijlage in de beschrijving opgenomen. 3. <i>Bruikbaarheid van de digitale voorziening</i>: verslag van projectleider i.o.m. projectteam van bevindingen vragenlijst. 4. <i>Er zijn minimaal drie digitale kennisomgevingen ontstaan, kwantitatief en kwalitatief beoordeeld</i>. Verslag van projectleider i.o.m. projectteam op basis van vragenlijst en eigen reflectie.
Schrijven van interne opschalingsplannen	Het opschalingsplan wordt door de lokale projectleider van een hogeschool gemaakt i.o.m. projectteam en alg. projectleider en getekend door bevoegd manager. Het plan omvat minimaal een beschrijving van de wijze waarop het project in de opschalingsfase wordt ingebed in de opleiding en een verklaring omtrent het aantal te besteden ect's, met 30 als minimum.

Criterium voor continuering van het project na de 'proof of concept' fase

Voor continuering van het project geldt één eenduidig criterium. De hogescholen die aan de proof of conceptfase meedoen moeten in de opschalingsfase een minor, of een onderdeel van minor, voor een studielast van tenminste 30 ECT'S kunnen realiseren met de digitale opleidingsschool. Elke deelnemende hogeschool levert hiertoe een opschalingsplan op, waarin wordt beschreven hoe de gestelde studielast wordt gerealiseerd.

Dit criterium is vastgesteld door de stuurgroep van het project. De betrokken managers verwachten overigens een hogere studielast met het project te kunnen realiseren, het gestelde aantal ECT's geldt als minimum.

Voor de aan de opschalingsfase deelnemende instellingen geldt dit criterium overigens niet. Zij moeten een pilot starten die in hun tweede jaar, d.w.z. na afloop van de gesubsidieerde periode, de minimaal 30 ECT's haalbaar maken. Een beschrijving van de wijze waarop pilot, beoogde studielast en de beoogde minor zich tot elkaar verhouden is een product van de startfase van de opschaling (medio maart 2007).

Voor alle deelnemers geldt dat het project wordt afgesloten met een continueringplan. Ook in dit plan wordt de realisatie van de minimale studielast van 30 ect's verantwoord.

Werkpakket 4: startfase opschaling 31 december 2006 – 1 maart 2007	
Taak	Resultaat
Voor nieuwe deelnemers: Opstarten van pilotgroep (studenten, docenten, leraren, kinderen), inclusief benodigde informatieve bijeenkomsten voor docenten, basisscholen, studenten.	Criteria voor succes: - pilot moet zijn opgezet als prototype van een gewenste minor of gewenst onderdeel van de minorfase. - studentengroep 20 – 25 met bijhorende basisscholen en docenten kan starten
Voor deelnemers die aan proof of conceptfase meededen: Opstarten van feitelijk, het vorig jaar voorbereide opleidingsarrangement	- minimaal studielast van 30 ect's - deelname van 80 – 100 studenten
	Bijgestelde beschrijving van modellen voor de opleidingsschool, gezien als aanpakken van werkplekieren.
Openbare webruimte inrichten voor nieuwe deelnemers	Eigen startpagina's voor nieuwe deelnemers, qua vormgeving passend bij de eigen hogeschoolsite, en gekoppeld aan de andere digitale opleidingsscholen en www.opleidingsschool.nl
Aanpassen digitale voorziening	Op basis van formatieve evaluatie. De begroting en het plan voorzien in kleine aanpassingen.
Planning en voorbeschouwing 5 stappenplan in volgende fase	Planning van workshops voor deelnemers door projectleider en projectleden; precieze planning van overige ondersteuning door projectleider en projectleden. Incl. kwalitatieve criteria voor succes geformuleerd door leden projectteam t.b.v. latere evaluatie

Werkpakket 5: evaluatiefase 1 maart 2007 – 1 november 2007	
Als aangegeven in controlling document	

Werkpakket 6: startfase 1 november 2007 – 31 december 2007	
Taak	Resultaat
Uitvoering van evaluatie	Projectleider en projectteam stellen ‘ontwerpersvragenlijst’ voor deelnemers op en verwerken resultaten. In een dergelijke vragenlijst wordt naar feiten en opinies gevraagd en naar het leveren van een ontwerp of voorstel voor het verbeteren van een eventuele onwenselijke situatie. Onderwerpen: - gewenste verbetering van werkprocedures in samenwerking van studenten, docenten, leraren, kinderen tbv het project; - het gebruik van de digitale voorziening; - de opzet en kwaliteit van het verslag van schoolontwikkeling (onderdeel digitale voorziening) - de opzet en kwaliteit van de digitale kennisomgevingen (onderdeel digitale voorziening) - de opzet en kwaliteit van de redactievergaderingen voor een kennisomgeving en de afsluitende kennisconferentie - de wijze van inbedding in de opleiding - de motivatie voor het project
Opstellen projectresultaten <i>Zie pag. 8 van controlling document voor beschrijving van projectresultaat</i>	1. <i>Het opleidingsarrangement beslaat een substantieel deel van de opleiding:</i> Dit resultaat is geconcretiseerd in het criterium van realisatie van minimaal 30 ect's in de opschalingsfase (wie uitsluitend aan de opschalingsfase meedeed, kan deze studielast in het derde, niet gesubsidieerde jaar realiseren). 2. <i>Functionele beschrijving van het opleidingsarrangement.</i> De beschrijving wordt geleverd door de projectleider i.o.m. projectteam, volgens stramien op pag. 9 van controlling document. De functionaliteit wordt pragmatisch getoetst: zien de instellingen die aan de opschaling hebben meegedaan de beschrijving als werkbaar? Verslag van antwoord op deze vraag wordt als bijlage in de beschrijving opgenomen. 3. <i>Bruikbaarheid van de digitale</i>

	<i>voorziening:</i> verslag van projectleider i.o.m. projectteam van bevindingen vragenlijst. <i>Er zijn minimaal zes digitale kennisomgevingen ontstaan, kwantitatief en kwalitatief beoordeeld.</i> Verslag van projectleider i.o.m. projectteam op basis van vragenlijst en eigen reflectie.
Schrijven van continueringssystemen	Het continueringssysteem wordt door de lokale projectleider van een hogeschool gemaakt in overleg met projectteam en algemeen projectleider en getekend door bevoegd manager. Het systeem omvat minimaal een beschrijving van de wijze waarop het project in de opschalingsfase wordt ingebed in de opleiding en een verklaring omtrent het aantal te besteden uren, met 30 als minimum. <i>Met dit laatste projectresultaat wordt de borging van het project gerealiseerd na beëindiging van de subsidie.</i>

4. Kennisdisseminatie/continuering

Bij dit onderdeel wordt aangegeven hoe de opschaling plaatsvindt.

De opschaling betreft interne en externe opschaling, en voor beide zowel inbedding als verankering. In het voorgaande zijn deze kwesties beschreven.

De inbedding betreft m.n. de beleidsmatige kant van het project: zonder beleid m.b.t. opleidingsscholen en werkpleklers zou het project op eigen kracht aan veel randvoorwaarden moeten voldoen. In dit beleid is nu al voorzien en dus zijn ook al belangrijke randvoorwaarden gecreëerd. Zo worden met basisscholen convenanten afgesloten, wordt er gewerkt aan het op- en inrichten van opleidingsscholen en zijn studenten, dankzij het werkpleklers, voldoende tijd in de praktijk aanwezig. De verankering heeft de vorm van het te ontwikkelen onderwijsarrangement: een minor met minimaal 20 studiepunten, die onderdeel is van het reguliere accrediteringstraject van een hogeschool.

Daarbij zijn t.b.v. van continuering de volgende maatregelen genomen:

Externe opschaling (instellingen die instappen na de proof of concept fase): contactpersonen per instelling worden al in de proof of concept fase benoemd. Deze contactpersonen zijn verantwoordelijk voor het opstellen van een invoeringsplan voor de eigen instelling op basis van voorlopige versies van de beschrijvingen van de opleidingsarrangementen (met bijhorende operationalisering) en digitale kennisomgevingen. De opschalingsplannen zijn gereed voorafgaand aan de mid-term review en komen in onderling projectoverleg tot stand.

Interne opschaling (instellingen die starten in de proof of concept fase): de interne opschaling betreft met name vergroting van het aantal deelnemende scholen, studenten en docenten en behoort voor deze instellingen van meet af aan tot de doelstelling van het project. Ook deze instellingen schrijven een opschalingsplan dat gereed is voorafgaand aan de mid-term review.

T.b.v. continuering worden door de deelnemers continueringplannen geschreven, aan het eind van de gesubsidieerde projectperiode.

5. Risicoanalyse en risicomangement

De risicoanalyse levert drie risicogebieden op: de organisatie, de ICT-vaardigheid van deelnemers.

1. *Projectmatige aanpak bedreigt wellicht de gewenste continuïteit van het werken aan schoolontwikkeling op bij de lerarenopleiding betrokken scholen.*

Risicobeperking:

Er wordt uitgegaan van convenanten die met basisscholen zijn en worden afgesloten, in het kader van 'Opleiden in de school' en waarin het aspect van schoolontwikkeling in het bijzonder wordt vermeld. Dit voorkomt dat het project in aparte besprekingen met basisscholen van de grond moet komen. Het voorkomt ook dat de scholen het project als los, bijkomend project ervaren.

2. *De organisatie van het herontwerp van het opleidingsarrangement is complex, zonder precies focus kan het project in allerlei deelaspecten verzanden.*

Risicobeheersing:

Voor wat betreft het opleidingsarrangement wordt uitgegaan van twee eenvoudig te implementeren werkvormen, die cruciaal zijn voor het welslagen van het project. De twee werkvormen zijn: de redactievergadering en de kennisconferentie. De redactievergadering betreft de inrichting van de kennisomgeving; er nemen docenten, leraren en studenten aan deel. De kennisconferentie sluit het werken op scholen en aan de kennisomgeving af voor een jaargroep studenten. Tijdens de kennisconferentie worden resultaten van lokale schoolontwikkeling gepresenteerd, samen met de resultaten van het werk aan de digitale kennisomgeving. De conferentie staat in het teken van vooruitblikkende evaluatie, met vragen als: welke probleemstellingen kunnen aan de kennisomgeving worden toegevoegd?; welke kennis ontbreekt nog?; hoe denken extern deskundigen over de kwaliteit van deze kennisomgeving?; wat kunnen zinvolle volgende stappen zijn bij het ondersteunen van deze scholen?

3. *Prille ICT-vaardigheid bij sommige docenten, studenten en andere betrokkenen. Het project richt zich op de 'inhoudelijke mensen', die op de Pabo's soms weinig affiniteit hebben met het digitaal samenwerken en multimediaal publiceren. Daarbij komt dat het idee van het gezamenlijk ontwikkelen van een digitale kennisomgeving nieuw is.*

Risicobeheersing:

- a. Vwb ICT vaardigheid: het ontwikkelen van een tentatieve workshop 'digitaal samenwerken en publiceren' door ICT deskundigen op de deelnemende hogeschool.
- b. Het project voorziet in gerichte scholing voor het werken in een redactieteam.

Bijlage 1: Inbedding

Zie ook paragraaf 1 van het controlling document.

Inbedding

Theoretische en beleidsmatige borging

Theoretisch en beleidsmatig wordt het project in de ‘proof of concept’ fase geborgd door het werk van het lectoraat van Interactum, zoals beschreven in *Kantelende kennis – integrale ontwikkelingen van scholen en opleidingen* (Interactum Lectoraat, Castelijns, Koster en Vermeulen; Interactum 2004). Op de niet bij Interactum aangesloten instellingen gelden vergelijkbare theoretische en beleidsmatige borgingen. Voor de VU bijvoorbeeld in *De vrolijke wetenschap, over communities of learners als kweekplaats voor kenniswerkers* (J. Beishuizen, VU Amsterdam, 2004; oratie).

Inbedding en verankering

Het project Digitale Opleidingsschool sluit aan op twee lopende projecten waarbij deelnemers betrokken zijn, het project ‘Opleiden in de school’, het ‘werkplekleren’ en het Interactum ELO-project. Dankzij het project Opleiden in de school sluiten opleidingen en scholen convenanten af voor samenwerken bij het opleiden van leraren. De specifieke gerichtheid op gezamenlijke thema’s voor schoolontwikkeling wordt mogelijk gemaakt door deze al in gang gezette, nauwe samenwerking tussen onderwijs en lerarenopleiding, en wordt gezien als een nadere uitwerking ervan. Dankzij het ‘werkplekleren’ kunnen studenten binnen de school taken met een behoorlijke omvang op zich nemen.

Voor de bij Interactum betrokken hogescholen, die aan de proof of concept fase meedoen, wordt aangesloten bij het ELO project dat deze hogescholen samen ondernemen. De externe projectleider van het ELO project neemt deel aan het projectteam voor de digitale opleidingsschool, om afstemming te waarborgen.

De beleidsmatige inbedding is van groot belang voor het project, vooral voor wat betreft de samenwerking met scholen. Opleidingsscholen en het zgn. werkplekleren (de student werkt twee dagen in de praktijkschool) bieden gunstige randvoorwaarden voor het project.

De verankering van het project ligt in het verlengde hiervan: alle deelnemende partners zullen minors van tenminste 20 ECTS gaan organiseren. Deze minors worden opgenomen in het reguliere accreditatietraject voor hogescholen.

Relatie met andere projecten

Projecten van deelnemende hogescholen

Het project Digitale Opleidingsschool sluit aan op twee lopende projecten waarbij deelnemers betrokken zijn, het project ‘Opleiden in de school’ en het Interactum ELO-project. Dankzij het project Opleiden in de school sluiten Pabo’s en basisscholen convenanten af voor samenwerken bij het opleiden van leraren basisonderwijs. De specifieke gerichtheid op gezamenlijke thema’s voor schoolontwikkeling wordt gefaciliteerd door deze al in gang gezette, nauwe samenwerking tussen basisonderwijs en lerarenopleiding, en wordt gezien als een nadere uitwerking ervan.

Voor de bij Interactum betrokken hogescholen, die aan de proof of concept fase meedoen, wordt aangesloten bij het ELO project dat deze hogescholen samen ondernemen. De projectleider van het ELO project neemt deel aan het projectteam voor de digitale opleidingsschool, juist om afstemming te waarborgen.

Aansluiting overige projecten

Docenten, studenten, leraren basisonderwijs en kinderen worden samengebracht in communities, echt en digitaal, die als opgave hebben een bepaalde innovatie te realiseren en de ontwikkelde en benodigde kennis digitaal te presenteren. De ICT voorziening dient de samenwerking te bevorderen, en op afstand mogelijk te maken, en is bedoeld om de ontwikkelde kennis digitaal te presenteren. Daarmee sluit het project vooral aan op eerdere projecten die het digitaliseren van praktijkkennis betreffen.

Voor de Pabo's zijn vanuit het Bureau voor Educatief Ontwerpen projecten m.b.t. het digitaliseren van praktijkkennis verschillende projecten ondernomen. Onder meer: Het kleuterhuis (expertise van een doorgewinterde kleuterleidster), Door! (expertise vanuit een groot aantal projecten voor natuur- en milieueducatie), Kind en media (een kennisomgeving m.b.t. media-educatie op de Pabo), het Ontwerpatelier (een platform voor een groot aantal deelprojecten voor studenten en kinderen). Theoretisch bouwen deze projecten voort op de opvattingen over praktijkkennis die door Donald Schön geïnitieerd zijn (The reflective practitioner: praktijkkennis als reflection-in-action, reflection-on-action).

Het project sluit sterk aan bij projecten waarin ICT voorzieningen vanuit een inhoudelijke focus worden benut. De aansluiting op projecten met het focus op ICT en organisatie is minder sterk.

Voor drie van de deelnemers wordt voortgebouwd op het project Ontwerpatelier, t.w. de Marnix Academie, de Hogeschool Windesheim en het Onderwijscentrum VU. Het Ontwerpatelier heeft zich ontwikkeld van een project voor het digitaal publiceren van werkstukken door studenten (en voor de VU ook medium voor het digitaal portfolio) tot een platform voor innovatieve projecten op lerarenopleidingen.

Literatuurlijst en projectenoverzicht:

Beishuizen, J.J. (2004). *De vrolijke wetenschap*. Oratie. Amsterdam: Vrije Universiteit, Onderwijscentrum VU.

Benneker, F. e.a. (2003). Streaming videomateriaal binnen het hoger onderwijs en onderzoek. Utrecht: Surfnet.

Castelijns, J., B. Koster, M. Vermeulen (2004). *Kantelende kennis*. Utrecht: Educatieve federatie interactum.

Keller, W.J., F.J. Kuiper (2004). BIBA-onderzoek 2004. Managementrapportage. Rotterdam: Stichting Surf.

Kok, J.J.M. (2003). *Talenten transformeren*. Eindhoven: Fontys Hogescholen.

Landelijk Overleg Lerarenopleiding Basisonderwijs (2004). *Koersen op Meesterschap*. Advies. Den Haag: LOBO/HBO raad.

Schön, D. (1983). *The reflective practitioner. How professionals think in action*. New York: Basic Books.

Vos, E., E. Westhoek, G. Buitelaar, J. Egberts (2002). *Pabo Nieuwe Stijl*. Rotterdam: Ichthus Hogeschool (InHolland).

Vos, E., P. Dekkers, E. Reehorst (2004). *Verhalend Ontwerpen, in praktijk en op de tekentafel*. Groningen: Wolters-Noordhoff, 2^e druk.

Werkgroep architectuur (2005). Eindrapport werkgroep architectuur. Utrecht: Stichting Surf.

Projecten:

DOOR!, digitale onderwijs ontwerp ruimte (2000 – 2003). Bureau voor Educatief Ontwerpen i.o.v. Landelijke stuurgroep Duurzaamheid.

ELO-Interactum project (2003 – heden). Samenwerkende hogescholen in de federatie interactum

Kind en media (2002-2004). Hogeschool Inholland, Marnix Academie en Bureau voor Educatief Ontwerpen, met subsidie van het Platform Mediaeducatie.

Kleuterhuis (1994 – 1999). Bureau voor Educatief Ontwerpen, Stichting voor de Leerplanontwikkeling.

Ontwerpatelier (2000 – heden), Hogeschool Drenthe, Hogeschool Windesheim, Marnix Academie, Fontys Pabo Limburg, Hogeschool Inholland, Onderwijscentrum VU en Bureau voor Educatief Ontwerpen, 2000 – 2002 dankzij een subsidie van het ministerie van OCenW; het betreft een subsidie voor het ICT-ontwikkelproject 2000. 2002 – heden: onder eigen financiering van deelnemers.

Opleiden in de school. Project Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen, uitvoering KPC.

Bijlage 2: Beknopte onderwijskundige motivering

Zie ook paragraaf 1 van het controlling document.

Omvang van de innovatie

Steekwoorden voor het project zijn: bevorderen van kenniscirculatie (van wetenschap naar praktijk), educatief partnerschap tussen opleiding en opleidingscholen, de docent als kennismakelaar, de student als ontwerper en onderzoeker, competentieontwikkeling m.b.t. veranderingsprocessen, vraaggestuurd en authentiek opleidingsonderwijs, ‘kantelende kennis’, digitale kennisomgevingen als adaptieve curricula, schoolontwikkeling door een community of learners.

De steekwoorden staan voor nieuwe ontwikkelingen, maar betreffen een oud probleem. Van oudsher kent de lerarenopleiding het zgn. probleem van de ‘kloof tussen theorie en praktijk’, waarmee in de regel wordt bedoeld dat de opleiding het gevaar loopt op te leiden voor een school die nog niet bestaat, bijvoorbeeld omdat men inzichten toepast die in de praktijk van het onderwijs nog niet zijn doorgedrongen. Het project digitale opleidingsschool kiest voor een ingrijpende oplossing van dit probleem: docenten, studenten, leraren en kinderen/leerlingen worden samengebracht in communities, echt en digitaal, die als opgave hebben een bepaalde innovatie te realiseren en de ontwikkelde en benodigde kennis digitaal te presenteren. De ICT voorziening dient de samenwerking te bevorderen, en op afstand mogelijk te maken, en is ook bedoeld om de ontwikkelde kennis digitaal te presenteren.

Nieuw is dat scholen structureel (voor meer jaren, in professionele trajecten) ondersteuning bij door hen gewenste vernieuwing bij de lerarenopleiding bestellen. Dit heeft ingrijpende gevolgen voor (a) de inrichting van het curriculum, (b) de rol van de docent, (c) het samenwerken van studenten en mentoren en (d) de organisatie van het onderwijs.

Curriculum: meer dynamisch, adaptief, digitaal, als groeiende kennisomgevingen rond belangrijke thema's van schoolontwikkeling.

Rol docent: actief zoekend naar mogelijke en nodige kennis bij het tot stand brengen van de bestelde schoolontwikkeling (makelaarsfunctie) en actief bij het onderbrengen van deze kennis in kennisomgevingen (redactiefunctie).

Samenwerking studenten-mentoren: meer als opdrachtnemer en opdrachtgever; mentor als direct belanghebbend bij kwaliteit van werk van student (functionaliseren van samenwerking).

Organisatie van het onderwijs: in termen van een community of learners met deelnemers van zowel opleiding als scholen.

Een beeld van de veranderende rollen van docenten, leraren en studenten:

In het traditionele opleidingsmodel definieert de opleiding, binnen de grenzen van wet- en regelgeving, de leerstof. De student maakt zich de leerstof eigen en past een deel ervan toe binnen de praktijkschool. De leraar in de praktijkschool schept hiertoe de nodige ruimte voor de student. Voor zowel theorie als praktijk ontvangt de a.s. leraar een beoordeling. Het project digitale opleidingsschool is te verduidelijken als tegenhanger van het traditionele model. De praktijkscholen geven aan welke behoefte aan schoolontwikkeling zij hebben, op basis waarvan (binnen de grenzen van wet- en regelgeving) onderwerpen van toekomstige kennisomgevingen worden vastgesteld. De ontwikkeling van de leerstof kan nu beginnen. Docenten en studenten dragen aan de ontwikkeling bij. De docent door na te gaan wat aan bestaande kennis en ervaring beschikbaar kan worden gesteld en de student door op een school productief, reflectief en studieus een bijdrage te leveren aan de concrete schoolontwikkeling in de eigen praktijkschool. De leraar op de praktijkschool is direct belanghebbende bij het resultaat - hij of zij heeft het immers zelf besteld – en fungeert als opdrachtgever.

Digitale kennisomgevingen maken de ontwikkeling van kennis en ervaring zichtbaar. Daartoe worden redactievergaderingen gehouden, waaraan alle belangrijke deelnemers aan de 'community of learners' deelnemen, dat zijn: docenten, studenten, mentoren van praktijkscholen. De docenten fungeren daarbij formeel als eindredactie van een kennisomgeving (hier wordt immers 'leerstof' vastgesteld), maar voeren het werk uit in samenspraak met de andere deelnemers. Het werk wordt besloten met een zgn. kennisconferentie, bedoeld om het resultaat te presenteren. Voor zowel de bijdrage aan de kennisomgeving als aan de praktijk ontvangt de student een beoordeling. Het nieuwe model lijkt heel wat complexer dan het oude. Concreet (en in verband met de definitie van resultaten en criteria voor toetsing; zie aldaar) is de gewenste situatie zichtbaar te maken met minimaal het volgende:

- *op de praktijkscholen moet men het werk van de studenten, en dat van de achterliggende opleiding, ervaren als dienstbaar aan de eigen gewenste schoolontwikkeling;*
- *er zijn redactievergaderingen gericht op het ontwikkelen van kennisomgevingen en er worden kennisconferenties gehouden;*
- *er zijn openbare, digitale kennisomgevingen rond thema's van schoolontwikkeling.*

ICT heeft in het herontwerp een belangrijke rol: faciliteren van niet plaatsgebonden samenwerking en afstemming; creatie van digitale, dynamische kennisomgevingen; monitoring van werk van studenten en andere leden van de communities, scholen digitale etalages bieden.

In de fase van vooronderzoek (door de WTR n.a.v. de aanvraag van 2004 geadviseerd) zijn een website en het prototype van een webapplicatie ontwikkeld, vnl. in php en mysql, draaiend op een linux server van het Bureau voor Educatief Ontwerpen; het prototype behoeft op onderdelen bijstelling (zie verder). Hieronder volgt een korte opsomming van de belangrijkste kenmerken van het ontwikkelde systeem.

Openbare ruimte: elke deelnemende hogeschool krijgt een eigen domeinnaam en webpagina's die de vormgeving van de eigen website volgen. Bijvoorbeeld: de digitale opleidingsschool www.dos-hsmarnix.nl volgt www.hs.marnix.nl, de website van deze hogeschool. In de openbare ruimte van elke digitale opleidingsschool presenteert en etaleert men de eigen kennisomgevingen en de resultaten van schoolontwikkeling op eigen praktijkscholen. Deze websites zijn verbonden met een algemene site voor het project (overzicht van alle deelnemers, alle kennisomgevingen, etc). Alle sites maken gebruik van dezelfde database.

Besloten ruimte: de besloten ruimte is voor alle deelnemers gelijk en wordt opengesteld volgens het principe van doorgegeven accountbeheer. Het Bureau voor Educatief Ontwerpen geeft een account af voor een hogeschool. Op de hogeschool maakt men accounts voor docenten en studenten. Studenten maken accounts aan voor basisscholen, leraren, coaches en kinderen.

De besloten ruimte is vormgegeven als een gebouw met drie verdiepingen, met een liftpaneel als menu. Wie bijvoorbeeld als student inlogt, komt op zijn of haar persoonlijke pagina, en kan van daaruit toegang krijgen tot de eigen basisschool, de eigen docenten/kennisomgevingen, de eigen praktijkklas, de eigen werkgroepen en de eigen coachingsgroep. Met hulp van het liftpaneel gaat men een verdieping hoger en krijgt dan als bezoeker overzicht van alle werkzaamheden binnen de eigen hogeschool: alle persoonlijke werkplekken, alle basisscholen, alle docenten/kennisomgevingen, alle praktijkklassen, etc. Gaat men nog een verdieping hoger dan ziet men alle werkzaamheden binnen alle deelnemende hogescholen. Deelnemers kunnen elkaar toegangsrecht geven (in deze versie alleen binnen een hogeschool), zodat onderlinge samenwerking of informatieverschaffing mogelijk is.

Voor elk onderdeel van de besloten ruimte is passende functionaliteit gemaakt.

Basisscholen kunnen informatie over de eigen school en schoolontwikkeling publiceren, kinderen kunnen er online webpagina's maken, coachingsgroepen en werkgroepen kunnen middels een flexibel forumsysteem communiceren en bestanden opslaan, docenten kunnen er redactieteams samenstellen (studenten, leraren) en hen rechten geven online in een digitale kennisomgeving te publiceren en studenten kunnen binnen al de genoemde groepen hun werk doen.

Werk dat in de besloten ruimte openbaar wordt gemaakt, maakt deel uit van de openbare ruimte op de eigen en de algemene website.

Zie svp onder 'resultaten' voor een schematische weergave van kennisomgevingen en bijhorende etalages.

Bijlage 3: projectorganisatie

Stuurgroep: een verantwoordelijk manager per deelnemende instelling, incl. penvoerder, en de projectleider.

De stuurgroep werkt als opdrachtgever, doet aan voortgangsbewaking (kwaliteit, tijd, proces, leveren van resources) op basis van rapportages van de projectleider en inbreng vanuit de eigen instelling.

Projectgroep: projectleider en persoon voor secretariële/financiële/administratieve ondersteuning; leden: projectleider ELO en de projectleider van elke deelnemende instelling.

De projectgroep werkt aan kennisdelen (ook mbt tot het ELO project), doet aan voortgangsbewaking, ontwerpt inscholing en gemeenschappelijke voorzieningen, voert de evaluatie uit en levert de schriftelijke eindproducten op.

Team per deelnemende instelling: projectleider per deelnemende instelling; deelnemende studenten en docenten van een jaargroep; communities per kennisomgeving (studenten, docenten, mentoren/leraren, kinderen/leerlingen).

Deze groep voert het opleidingsarrangement uit en werkt daarbij aan schoolontwikkeling en kennisomgevingen.

Bijlage 4: Planning/standlijnenoverzicht

	2005		2006												
	11	12	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	
Proof of concept															
- voorbereiding															
- 5 stappenplan															
- evaluatie / interne opschaling															

	2007												
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	
Opschaling													
- voorbereiding													
- 5 stappenplan uitvoeren													
- evaluatie / continueringsplannen													

Bijlage 7: CV projectleider

Projectleider:

Drs. E. Vos

Geb.datum 29-09-1953

Medewerker voor onderzoek bij de Vakgroep Onderwijskunde van de Universiteit van Utrecht, 1979 – 1983.

Medewerker voor onderzoek bij de Vakgroep Wijsgerige en Historische Pedagogiek van de Universiteit van Utrecht, 1983 – 1985.

Docent bij de Stichting Nutsseminarium van de Universiteit van Amsterdam (M.O.-B Pedagogiek), 1983 – 1987.

Projectleider PABO bij de SLO, Instituut voor Leerplanontwikkeling te Enschede, 1985 – 1992.

Educatief Ontwerper en directeur bij het Bureau voor Educatief Ontwerpen te Gouda, 1992 tot heden.

N.a.w.:

E. Vos

Bureau voor Educatief Ontwerpen

Aaltje Bakstraat 1

2801 NH Gouda

t. 0182 523624

f. 0182 523628

e.vos@educatief-ontwerpen.nl

www.educatief-ontwerpen.nl

